

NO. I

1996

ADALYA

SUNA - İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ - RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA - İNAN KIRAÇ
AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLIĞI

ANNUAL OF THE
SUNA & İNAN KIRAÇ - RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Bilim Kurulu / Advisory Board Prof. Dr. Fahri İŞİK
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Doç. Dr. Havva YILMAZ
Yayın Yönetim / Editör Kayhan DÖRTLÜK

Çeviriler / Translations Doğan Türker
T.M.P. Duggan
Margaret Payne

Yazışma adresi / Mailing address Kaleiçi Barbaros Mah. Kocatepe Sokak 25
ANTALYA-TÜRKİYE

ISSN 1301 - 2746

İÇİNDEKİLER

Refik DURU

Burdur Bölgesi Neolitik Çağ Mimarlığı ve Anadolu'daki Çağdaşları Arasındaki Konumu
Hakkında 1

Fahri IŞIK

Pamfilya ve Anadolu Gerçeği 23

Sencer ŞAHİN

Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Magna 45

Esin OZANSOY

Malalas'ın Khronographia'sında Iustinianos Dönemi Doğa Olayları 53

Nevzat ÇEVİK

Yeni Bulgular Işığında Elmalı Yaylası 61

S. Yıldız ÖTÜKEN

Likya Ortaçağ Araştırmaları ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 73

Kenan BİLİCİ

Alanya Kalesi Kazısından Çıkan Bir Duvar Çinisi 87

H. Örcün BARIŞTA

Antalya'nın Bazı Evlerinden Çalık Köşeler 95

Muhammet GÜÇLÜ

XIX. Yüzyılın Sonlarında Antalya'nın İdari ve Demografik Yapısı 105

Giray ERCENK

Hangi Murat Paşa? 111

Musa SEYİRCİ - Ahmet TOPBAŞ

Antalya Yöresi Motifli Yörük Mezartaşları 115

XIX. YÜZYILIN SONLARINDA ANTALYA'NIN İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPISI

105

Muhammet GÜÇLÜ*

XIX. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar Antalya'nın Tarihi Gelişimi:

Antalya şehri Pamphylia bölgesinin batı ucunda Bergama Kralı II. Attalos tarafından MÖ. 150 yılında Attaleia adı ile 30.000 esire 10 yıl süre içinde kurdu¹. Tarihi eserlere baktığımız zaman, şehirde Roma İmparatorluk döneminin görkemli bir şekilde yaşandığı rahatlıkla görülmektedir. Bizans İmparatorluğu döneminde Akdeniz havzasının önemli bir liman kenti olan şehir, aynı zamanda Kibirtheot themasının başkenti idi².

XI. yüzyılın ikinci yarısında bölge ile temasa geçen Türkler, XIII. yüzyılın başlarında Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in önderliğinde Antalya'yı aldılar (5 Mart 1207)³. Şehrin Subaşı'sı Mübarüziddin Er Tokuş, bölgenin Türkleştirilmesinde önemli faaliyetlerde bulundu. Anadolu Selçuklu devleti XIV. yüzyılın başlarında dağılınca; bölgede önce Hamidoğulları, daha sonra Tekeoğulları egemen oldu⁴.

Yaklaşık yüzyıl Tekeoğullarının egemenliğinde kalan bölge, 1423 yılının başlarında kesin olarak Osmanlı Devleti'ne katıldı. Bu dönemde Teke Sancağı'nın merkezliğini yapan Antalya şehrinde önemli eserler yapıldı⁵. Siyasi tarih açısından fazla hareketli olmayan şehirde, 1472 yılında haçlı donanması, tahribatta bulundu. İbradılı Kadı Abdurrahman Paşa'nın emval-i metrukesini devlete vermeyen Teke mütesellimi İbrahim Bey'i 29 ay süren kuşatmadan sonra yakalayan yetkililer, İbrahim Bey'i idam ederken evlat ve taallukatını Selanik'e sürgün ettiler⁶.

İdari ve Demografik Durum:

Antalya şehri Bizans ve Anadolu Selçuklu devletlerinde olduğu gibi Osmanlı döneminde de bölgenin yönetim merkezi idi. XVI. yy. da Antalya'ya Kurt, İğdir, İstanos, Muslu, Karahisar, Serik, Megrim-Güme, Bağovası, Kaş, Kalkanlı, Gömbe, Susuz ve Bademağacı nahiyeleri bağlıydı. Aynı yüzyılın ikinci yarısında şehirde 39 müslüman, 2 ecnebi mahallesi olup, buralarda 4000 civarında nüfus yaşıyordu. Bu nüfusun 3500'ü Müslüman, geri kalanı Yahudi ve Hıristiyan idi⁷. 1671-72 yılında Antalya'ya gelen Evliya Çelebi'ye göre kale içinde 1000 ev ile 4 mahalle, kale dışında 20 Türk ile 4 Rum mahallesi vardı. 1754 yılında avarız tesbiti için yapılan sayıma göre ise şehirde 37 mahallede takriben 10.000 kişi yaşıyordu. Bu nüfusun 1500 kadarı müslüman olmayan halkı teşkil ediyordu. XIX. yüzyılın başlarında ise 4000 hanede 20.000 nüfus yaşıyordu⁸.

* Dr. M. Güçlü, Akdeniz Üniversitesi, Fen-Ed. Fak. Tarih Bölümü - ANTALYA.

1 A. Pekman, Perge Tarihi (1973) 24.

2 O. Turan, "Orta Çağlarda Türkiye-Kıbrıs Münasebetleri", Belleten 28/110, 1964, 214.

3 O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, 2.bs., (1984) 284.

4 İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler, Haz: İsmet Parmaksızoğlu (1981) 7.

5 Ş. Tekindağ, "Teke Eli ve Tekeoğulları", İ.Ü.Ed.Fak. Tarih Enst. Der. 7-8, 1976-1977, 63.

6 F. Emecan, "Antalya", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi 3, 234; S. Fikri Erten, Antalya Vilayeti Tarihi (1940) 101-102.

7 T. Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (1988) 181; Tapu kadastro Gen. Md.Arş., Teke Mufassalı, H:996, No:107; F. Emecan, age., 235.

8 Evliya Çelebi, Seyahatname IX (1935) 286; F. Emecan, age., 236; İsmail Hakkı, "Antalya'nın Ehemmiyeti", Ülkü, 4 / 19, 1934, 9-12.

1831 sayımına göre Antalya şehrinde 10.000 civarında insan yaşarken, İstanos adlı nahiyesi ile 8 kazası bulunuyordu⁹. Tanzimatın ilanı ile beraber Osmanlı Devleti'nin idari düzeninde önemli değişiklikler oldu. Daha önce Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı olan Teke Sancağı Karaman Eyaleti'ne bağlandı. Teke Sancağı'nın merkezi olan ve 47 mahalleye haiz olan Antalya, 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesine göre Konya vilayetine bağlandı¹⁰. İlk Konya Vilayet Salnamesi'ne göre Antalya kazasında 15.057, Elmalu 14.413, Kızılkaya 15.310, Akseki 17.785, Alaiye'de 13.673 olmak üzere Teke Sancağı genelinde 76.241 erkek nüfus yaşamakta idi¹¹.

1289 / 1873 Yılına ait Konya Vilayet Salnamesi'ne Göre Antalya Kazası'nın Nüfus ve İdari Durumu¹² :

Köyler	Hane	Nüfus
Nefs-i Teke kasabası	2331	4967
Çirkinoba Köyü	40	111
Çamköy	9	18
Koşar	12	61
Solak	29	69
Dumanlar	10	32
Uncalı	17	35
Çakırlar	100	222
Yeminli	40	106
Hurma	45	100
Yenice	14	37
Hisar	50	150
Yorbaş-Çandır	42	159
Tobrak	46	148
Geyikbayırı	-	66
Şerafeddin	17	48
Aşağı Karaman	-	190
Duraliler	24	62
Bağçe	20	53
Çığlık	36	115
Bıyıklı	25	54
Zeytun	11	31
Kundu	53	125
Karaçalılı	24	65

9 E.Z. Karal, Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831 (1943) 122; F. Beaufort, Karamania (1817) 123.

10 V. Tönük, Türkiye'de İdari Teşkilat (1945) 109, 165; R. Özdemir, "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fiziki ve Demografik Durumu (1800-1867), E.Ü.Ed.Fak. Tarih İncelemeleri Dergisi 7 (1992) 151.

11 Konya Vilayet Salnamesi, 1285, Def'a: 1, 93-94 (=KVS); KVS, 1287, Def'a: 3, 92.

12 KVS, 1289, Def'a: 5, 178-182.

Fendere	“	22	32
Eğitli	“	42	144
Alaylı	“	10	24
Asikaraman	“	60	190
Aşağıkızıllı	“	50	170
Varsak	“	56	164
Duacı	“	6	17
Karaveliler	“	43	160
Mandırla	“	35	17

XIX. yüzyılın son çeyreği itibarıyla Teke sancağının 5 kazası, 15 nahiyesi, 467 köyü bulunuyordu. Antalya kazasının ise 2 nahiyesi Antalya şehrine bağlı 32, İstanos nahiyesine bağlı 46 köyü vardı¹³.

XIX. Yüzyılın Sonlarında Teke Sancağı'nın Nüfus Durumu¹⁴ :

Köyler	Kıbtıyani	Rum	Aşayir	İslam
Antalya	1569	3735	11.112	56.988
Alaiye	-	-	-	25.826
Elmalu	-	-	-	20.993
Kaş	-	-	-	17.594
Akseki	-	-	-	34.758

XIX. Yüzyılın Sonlarında Antalya Kazası'nın Nüfus Durumu¹⁵ :

Nahiye	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı	Hane Sayısı	Ermeni	Rum	İslam
Antalya	32	34	4664	47	3256	18042
Serik	56?	36	3438	-	-	18451
İstanos	53?	54	3153	-	-	16792
Millü	-	23	924	-	-	5378
Bucak	7	2	736	-	-	4097
Kızılkaya	4	11	792	-	-	4517
Beşkonak	17	13	1006	-	-	4416

¹³ KVS, 1290, Def'a: 6, 178-182.

¹⁴ KVS, 1306, Def'a: 22, 202; Vital Cunet, La Turquie D'Asie I (1892) 854.

¹⁵ Şemseddin Sami, Kamus-ül-Alam I, 1306, 430; Ali Cevad, Memalik-i Osmaniye'nin Tarihi ve Coğrafya Lügatı, (1313) 36; KVS, 1310, 252-253.

XX. Yüzyılın Başlarında Antalya Kazası'nın Nüfus Durumu¹⁶ :

Dini	Kadın	Erkek	Yekün
İslam	44.243	45.891	90.134
Rum	3.243	3.096	6.339
Ermeni	19	39	58
Musevi	78	78	155
Kıbtî	191	212	403
Yekün	47.774	49.315	712.473

Teke Sancağı Dahiliye Vekaleti'nin 21 Nisan 1914 tarihli kararı ile müstakil hale getirildi. Bu karar ile Korkuteli, Manavgat, Finike adları ile 3 yeni kaza ile 8 yeni nahiye kuruldu. Böylece Müstakil Antalya Livası'na 7 kaza, 18 nahiye, 576 köy ile 17 aşiret bağlandı¹⁷. Sonuç olarak diyebiliriz ki, XIX. yüzyıla kadar Teke Sancağı'nın idari düzeninde değişiklik olmamıştır. Tanzimatın ilanı ile başlayan idari değişiklik, 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile bir düzene sokulmuştur. Teke sancağı 1877-1878 yılında çıkan Osmanlı - Rus Savaşı ile askere alma yüzünden nüfus kaybına uğrarken, Rumeli'den gelen göçmenlerin sancak sınırları içinde iskan edilmesi ile nüfus çoğalması görülmüştür. XIX. yy. sonları ile XX. yy. nın başlarında çıkan savaşlar yüzünden bölgeye çok miktarda göçmen aile yerleştirildi. Bu durum Antalya'nın idari ve nüfus durumunu tabii olarak etkiliyordu. Çünkü bölgede göçmenlerin yerleştirilmesi sonucu yeni yeni mahalle ve köyler kuruluyordu.

16 Konya Vilayet Salnamesi, 1322, 151; Süleyman Şükrü, Seyahat'ül-Kübra, (1907) 61; 1914 Osmanlı Resmi İstatistiği: Müslüman, Rum, Ermeni Nüfusunun Vilayeti Osmaniye'deki Mukayeseleri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, No:1 / 3, Kls: 523, DS: 118, Fh:5-13.

17 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Meclis-i Mahsus İradeleri, Belge:20, 21 Nisan 1330.

SUMMARY

**The Administrative and Demographic Profiles of Antalya
at the End of the 19th Century**

In this review, a summary of the historical development of Antalya is presented in addition to the analysis of its administrative and demographic profiles through data obtained from various sources.

Antalya, the administrative center of the region during the period of the Byzantine Empire and Seljuk State, preserved her status of importance by being the capital of the Teke fiefdom under Beylik rule, and then was annexed to the suzerainty of the Ottomans in 1393. As part of the structural changes that took effect upon the declaration of Tanzimat (reform movement), she was made a part of the Province of Karaman. Later, according to "The Regulations on Provincial Administration" issued in 1864, Antalya became a Township of the District of Konya.

The demographic variations such as depopulation of the region resulting from the conscription of males into the Ottoman-Russian War in 1877-78, and its resettlement by considerable numbers of immigrant families affected by the wars that took place between the late 19th and the early 20th century is also discussed.

